

**Bajcsi Ildikó: Nemzethűség és őrségváltás.**

**A komáromi és környékbeli zsidóság jogfosztása (1938–1944).**

Múlt és Jövő – Clio Intézet – Impulzus, Budapest, 2023, 204 oldal.

Bajcsi Ildikó könyve két kérdéskört ötvöz regionális perspektívában. Komárom esetében, a második világháború részeként, egyfelől a csehszlovák–magyar impériumváltást mutatja be, annak minden törvényi/jogi vonzatával együtt; másfelől pedig azokat a magyar sajtódiskurzusokat, melyek által a zsidótörvényeket és a „zsidóságot” tematizáló antiszemita propaganda megjelenik. A beküldött tudósítások alapján a magyarországi zsidó sajtó visszatérő momentumra, hogy a különböző határon túli területek visszacsatolása első pillanatainak eufóriáját a zsidótörvények érvényesülése, a helyi zsidóság nemzethez tartozásának megkérdőjelezése, a hűtlenség vádja követte. Ez utóbbi a legtöbb esetben terjedelmes történeti alapú apologetikus cikksorozatot indított el. A kötet arra az oral history közlésekben fennmaradó tényre mutat rá, hogy a visszacsatolások során általában törést tapasztaltak a helyiek – zsidók és nem zsidók – aközött a kép között, ami Magyarországról élt bennük, s ami a tényleges impériumváltás realitása lett.

A szerző két szempontot követ végig. Felmutatja a zsidóság társadalmi helyzetének törvényi háttérében beállt változásokat és az államok közötti különbségeket. Így láthatjuk a csehszlovák helyzetet, és vele szemben a Magyar Állam és a tisói Szlovákia rendelkezései közötti eltéréseket. Ismerteti azt az első világháború utáni etnikai áthangolódást, ami általában jellemzi a térség új államalakulatait, és amelynek részeként lehet értelmezni az utódállamokhoz került területeken a zsidóság etnikai fogalmi keretben történő kezelésére irányuló hatalmi törekvést. Ez a besorolás eszközzé vált egy későbbi faji besorolásnak, ami a diszkriminatív törvénykezésen túl, a helyi zsidóság nemzethez tartozását elvitató antiszemita közbeszédhez is elvezetett. Ahogyan a zsidóság nemzethez tartozásának szimbolikus kérdése a 19. század második felében gazdasági integrációs kérdést is jelentett, úgy a „nemzethűség” elvitatásának gazdasági vonatkozású antiszemita megfontolásai voltak. A kötet helyi „őrségváltásra” vonatkozó fejezetei erre mutatnak rá. Az iparrevízió ügyét maga a fővárosi zsidó sajtó is számos cikkben taglalta. Az iparrevízió által létrehozott társadalmi/egzisztenciális problémákat a zsidó sajtó a területi revíziós propaganda retorikájának az iparrevízió revideálására buzdító érvrendszerre alakította át, amelynek szintén része volt a nemzeti elköteleződést bizonyító apologetika. A szerző foglalkozik az impériumváltást követő magyar közhangulat áthangolódásával, a helyi magyar közösségi vezetők szerepével ebben a folyamatban, a harmadik zsidótörvény helyi végrehajtásával, a negyedik zsidótörvény során keletkezett helyi és központi érdekellentétekkel, a német megszállást követő gettósítással és deportálással, majd az elhurcoltak vagyona iránti helyi igényekkel.

A kötet érdeme a lokális alulnézeti perspektíva érvényesítése. A szerző 1938–1941 között a Komáromi Járás főszolgabírói, továbbá Komárom Vármegye főispáni és alispáni bizalmas irataiban a zsidótörvények érvényre juttatásának dinamikáját, és a helyi nézőpontok változását kereste. Komárom törvényhatósági jogú város fondjaiból az iparendedélyek, az üzletek lefoglalásával kapcsolatos esetek által, valamint a gettó megszervezésének elemzésével a kötet a helyi érdekekbe nyújt betekintést. A *Komáromi Lapok* és *Új Komárom Megyei Hírlap* vizsgálatával a szerző a sajtódiskurzusokban a visszacsatolás kezdetén megfogalmazódó „hűtlenség” toposzát követi végig, amely alapjává vált az antiszemita retorikának, és budapesti viszonylatban is sajtóviták részét képezte.

A kötet legnagyobb érdeme, hogy az impériumváltást követő helyi „áthangolódás” szakaszába vezeti be az olvasót, miközben a komáromi zsidóság tragédiáját mutatja be.

Glässer Norbert